

просвітителя мають не лише педагогічну, але й загальноісторичну цінність, оскільки відображають актуальні проблеми розвитку української державності, культурного, політичного і духовного поступу українського народу в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Найактивніше громадянську позицію В. Науменко проявив, коли редагував і видавав часописи «Київська старовина» і «Україна». Тоді матеріали «Київської старовини» були віддзеркаленням культурно-національної програми Громади, а публікації – наближеними до проблем сучасності та набули виразної українофільської спрямованості. Значну увагу дослідник приділив популяризації творів Т. Шевченка, науковому вивченню «Кобзаря». До слова, В. Науменко був останнім власником Шевченкової могили на Чернечій горі.

Саме сьогодні, у вільній та незалежній Україні, яка героїчно протистоїть рашистському агресору, його зазіханням на українську територію, державність, історію та культуру, варто розповідати про тих діячів освіти і культури, які боронили українську ідентичність у минулому. Коли йдеться про збереження держави, зв'язок між поколіннями особливо важливий.

UDC 37(092)(477)Naumenko

I. V. ALBUL

ORCID ID: 0000-0001-7056-3157

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
head of the department of social pedagogy
and social work of
Pavlo Tychyna Uman state Pedagogical University,
e-mail: albuliv1977@gmail.com*

THE PERSONALITY OF VOLODYMYR NAUMENKO (1852-1919) IN THE CONTEXT OF DE-RUSSIFICATION

Abstract. The research presents the role and place of the personality of Volodymyr Naumenko (1852-1919) in the struggle for the Ukrainian identity, native language education, and national culture.

Keywords: Volodymyr Naumenko, public figure, struggle, Ukrainian culture, national education.

УДК 303.442.4:37(092):030(477)"364"

Н. Б. АНТОНЕЦЬ

ORCID: 0000-0002-7772-9364

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
e-mail: ant.n@i.ua*

СМИСЛОВІ АКЦЕНТИ У БІОГРАФІЧНИХ СТАТТЯХ ДОВІДКОВИХ ВИДАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація. З огляду на повномасштабне вторгнення російських військ в Україну обґрунтовано необхідність активного нагромадження знань про історію творення українцями власної держави. Розкрито роль формування власної інтелектуальної еліти у процесі втілення української державної ідеї. Наголошено на значенні довідкових видань, присвячених висвітленню наукових біографій провідних педагогів та діячів освіти.

Ключові слова: українська державна ідея, інтелектуальна еліта, довідкові видання, громадський рух, політичний рух, діячі освіти, педагоги.

Одним із провідних завдань гуманітарних наук в умовах повномасштабного вторгнення російських військ в Україну є активізація акумуляції знань про націєтворення українства, осмислення його етнонаціонального поступу. Повноцінне усвідомлення самими українцями державотворчого процесу, а також, що надто важливо з огляду на сучасні обставини, наполеглива, енергійна презентація цієї історії на міжнародній арені є критично вагомими факторами для беззаперечної аргументації правомірності існування України як суб'єкта на політичній мапі світу.

Неодмінним складником втілення української державної ідеї є культивування власної інтелектуальної еліти [1, с. 4], зокрема у галузі освіти. Дієвим засобом накопичення та популяризації знань про це є укладання довідкових видань, у структуру яких входять біографічні статті, а також видання суто біографічних словників, довідників, енциклопедій, присвячених висвітленню наукових біографій провідних педагогів та діячів освіти.

Традиційно біографічні статті складаються з інформації про дати, місце народження та смерті діяча, його освіти, основні етапи діяльності, найголовніші наукові праці. Якщо стаття стосується педагога, то після здобуття Україною незалежності особлива увага приділяється визначенню його внеску у розвиток національної школи, скажімо створення рідномовних закладів освіти, підручників, розробки відповідних методик навчання та виховання тощо. Водночас досить часто поза увагою залишаються власна участь педагога у громадських і політичних рухах. У міжчасі саме цей аспект життєдіяльності значною мірою відображає національно-державницьку позицію персоналії. Маємо на увазі передовсім період кінця ХІХ – початку ХХ ст. Період, який став надзвичайно важливим в історії спротиву українців асиміляції на терені Російської імперії [2], що завдяки дослідженням останнього тридцятиріччя значно повніше представлено в історіографії становлення та розвитку українського громадянського суспільства.

Як приклад можна згадати Лесю Українку, яка у 1896 р. разом із І. Стешенком заснувала українське нелегальне соціал-демократичне революційне об'єднання – Українська соціал-демократія (Група УСД). Поява організації відображала прагнення відмежуватися від відповідної російської політичної течії, будувати цілком самостійну українську політичну силу, сприяти залученню до визвольної політичної боротьби нації основних мас населення України, передусім селянства та робітництва – верств, які в умовах заборони в Російській імперії українського друкованого слова та національної школи нагально потребували освіти. Тому розробка агітаційно-просвітницького напрямку стала для діячки пріоритетною як у Групі УСД, так і пізніше під час співпраці з Революційною українською партією (1900–1904), Українською соціал-демократичною робітничою партією «Спілка»

(1904–1906) та київською «Просвітою», де вона опікувалася формуванням бібліотеки (1906).

Список використаних джерел

1. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : Генеза : Довіра, 1996. 942 с.
2. Терещенко Ю. Довге ХІХ століття: спротив асиміляції. Київ : Темпора, 2022. 840 с.

UDC 303.442.4:37(092):030(477)"364"

N. B. ANTONETS

ORCID ID: 0000-0002-7772-9364

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.),

Senior Researcher,

Senior Researcher

of the Department of Pedagogical Source Studies and Biographistics of

V. O. Sukhomlynskyi SSEL of Ukraine

e-mail: ant.n@i.ua

MEANINGFUL ACCENTS IN BIOGRAPHICAL ARTICLES OF REFERENCE PUBLICATIONS IN WARTIME CONDITIONS

Abstract. In view of the full-scale invasion of the occupation forces of Russia into Ukraine, the need to intensify the accumulation of knowledge about the process of creation of their own state by Ukrainians is justified. The role of the formation of one's own intellectual elite in the process of implementing the Ukrainian state idea is revealed. Emphasis is placed on the importance of reference publications devoted to the coverage of scientific biographies of leading teachers and education figures.

Keywords: Ukrainian state idea, intellectual elite, reference publications, public movement, political movement, education workers, teachers.

УДК 303.422:[378.016:001.89]+378-057.85:37](477)

Л. М. БАЛІКА

ORCID ID: 0000-0003-0042-7744

к. пед. н., доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання

Рівненського державного гуманітарного університету

м. Рівне

e-mail: liudmyla.balika@rshu.edu.ua

ПРО БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД В МЕЖАХ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕХНОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОСВІТІ» ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ

Анотація. У публікації проаналізовано біографічний метод в межах навчальної дисципліни «Технологія та організація наукових досліджень в освіті» у процесі підготовки здобувачів освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 013 «Початкова освіта». Зазначено, що під час вивчення теми «Основи методології